

Opmerkelijke insecten in en om gebouwen in 1985

door

J. T. de JONGE

Hoofdinspectie Milieuhygiëne, Afdeling Bestrijding van Dierplagen

ABSTRACT. — Remarkable insects and mites in and around buildings in 1985. The spring-tail *Entomobrya nivalis* (Linnaeus) was found in large numbers in buildings with a thatch roof during a period of heavy frost in January. The cricket *Gryllobates sigillatus* (Walker) was a nuisance in a school. The moth *Monopis crocicapitella* (Clemens) was found in buildings in The Hague. Large numbers of the ant *Lasius alienus* (Förster) were collected in houses in winter. Three nests of the hornet *Vespa crabro* Linnaeus were discovered in the northeastern part of the country. The longicorn beetle *Hesperandrius cinereus* Villers was imported to The Netherlands for the first time.

Inleiding

In 1985 ontving de Afdeling Bestrijding van Dierplagen 2633 meldingen over hinderlijke en schadelijke insecten, mijten e.d. Van een aantal opmerkelijke soorten worden de omstandigheden beschreven, waaronder zij zijn voorgekomen. Een keversoort werd nog niet eerder in Nederland gesignaleerd.

ACARI (ASTIGMATA)

De mijt *Caloglyphus berlesei* (Michael) werd drie keer aangetroffen in de mest van pluimvee. Ook op de kippen werden deze mijten gevonden. Deze soort, die zich o.m. kan ontwikkelen in voedselopslagplaatsen en in insectenkweken onder zeer vochtige omstandigheden, heeft voor zijn ontwikkeling een anaeroob milieu nodig. De veel te vochtige omstandigheden en de natte mest in de betreffende stallen zijn de oorzaak voor de massale ontwikkeling van deze mijtesoort.

COLLEMBOLA

De springstaart *Entomobrya nivalis* (Linnaeus) werd aangetroffen in een woning te Nunspeet op 9 januari 1985, te Loon op Zand op 11 januari 1985 en te Tubbergen op 31 januari 1985. In alle drie de woningen begon de hinder van deze soort vlak na de inval van de strenge vorst op 4 januari 1985. Het vermoeden bestaat dat de springstaarten afkomstig zijn uit het rieten dak. Bij alle drie de woningen was in de voorafgaande zomer nieuw riet op het dak aangebracht. *E. nivalis* is een zeer algemeen voorkomende soort. In de literatuur wordt niet gemeld dat de soort zich in riet ontwikkelt (Tomaszewski, 1949). Op 19 september 1985 werd riet bemonderd te Ossenzijl, waarin o.a. veel larven werden gevonden van *Entomobrya* sp. De soort kon aan de jeugdige exemplaren niet worden vastgesteld.

ORTHOPTERA

De krekels *Gryllobates sigillatus* (Walker) werd de afgelopen jaren vier keer toegezonden, te weten in september 1983 twee zendingen uit flatgebouwen in Brummen en Geleen, in november 1984 uit een kas in Vinkeveen (waarschijnlijk uit kippevoer) en in april 1985 uit een schoolgebouw te Groesbeek. De toegezonden krekels verkeerden vrijwel alle in een slechte staat. Exemplaren uit Groesbeek, Geleen en Vinkeveen werden respectievelijk opgenomen in de collecties van de Afdeling Bestrijding van Dierplagen en van de Plantenziektenkundige Dienst te Wageningen. Deze krekelsoort met een opvallende tekening van de larvale stadia en de

vrouwtjes, werd eerder in Nederland aangetroffen in Artis te Amsterdam (Duijm & Kruseman, 1983). *Gr. sigillatus* wordt in ons land af en toe gekweekt om te dienen als voer voor reptielen. In Geleen en Brunssum bleek hiervan sprake te zijn en veroorzaakten ontsnapte exemplaren hinder in woningen. De soort is pantropisch, anthropofiel en wordt in Europa geregeld geïmporteerd. Hij kan zich slechts gedurende een beperkte periode handhaven in kassen en botanische tuinen (Chopard, 1938).

LEPIDOPTERA

In twee gebouwen in Den Haag werden vlinders aangetroffen, die behoren tot de soort *Monopis crocicapitella* (Clemens) (fam. Tineidae). De vlinders kwamen voor in een ruimte waar matrassen, kussens, e.d. waren opgeslagen en in een kantine in de omgeving van bloembakken, maar ook in een kast waar diervoeders waren opgeslagen. Weidner (1982) vermeldt dat de soort zich ontwikkelt in textiel, zaden en gedroogd plantenmateriaal in een vochtige omgeving.

Onderzoek door de heer J. H. Kuchlein naar meldingen van vondsten van deze soort in ons land, leverde slechts de volgende resultaten op. Snellen (1894) meldde de vondst van enkele exemplaren onder de naam *Blabophanes lombardica* (Hering) in Rotterdam, waarvan enkele in huis. Bentinck (1933) meldde de vondst van twee exemplaren van *Monopis lombardica* (Hering) van Amsterdam op wol, als kleermot gekweekt.

SIPHONAPTERA

De hondevlo *Ctenocephalides canis* (Curtis) wordt in ons land slechts sporadisch aangetroffen. De door de afdeling gedetermineerde kattenvlooiën, *Ctenocephalides felis felis* (Bouché), blijken zowel van katten als van honden afkomstig te zijn. Het afgelopen jaar kwam *C. canis* in grote aantallen voor in een openbaar plantsoen te Schinveld (L.). In en op illegaal gestorte turfmol werden veel vlooiën gevonden die hinder bezorgden aan in de buurt spelende kinderen.

HYMENOPTERA

De mier *Lasius alienus* (Förster) komt algemeen voor op hei- en zandgronden; de soort is echter minder algemeen dan *Lasius niger* (Linnaeus). Van *L. alienus* wordt aangenomen dat de soort een cultuurvliedder is (Van Boven, 1970).

In het voorjaar van 1985 bleek *L. alienus* vrij algemeen voor te komen in een wijk in Leiden. De woningen in deze wijk zijn ca. 50 jaar geleden gebouwd. Volgens de bewoners heeft men zeker al een tiental jaren problemen met mieren. Ook in een gebouw te Wassenaar werd deze soort aangetroffen. Bij onderzoek in de kruipruimte werden ook exemplaren van *L. umbratus* (Nylander) aangetroffen. Ook in 1978 werd in Wassenaar *L. alienus* aangetroffen, toen echter in een woning in een andere wijk. De mieren kwamen vooral 's winters in huis voor, in de zomer werden grote aantallen mieren buiten aangetroffen.

De hoornaar, *Vespa crabro* (Linnaeus), werd dit jaar drie keer gemeld: op 30 juli onder de dakpannen van een woning te De Lutte (gemeente Losser, Ov.), op 30 augustus in de nok van een boerderij te Overdinkel (gemeente Losser, Ov.) en op 30 september onder de dakpannen van een woning te Nijeveen (Dr.). Van Rossem et al. (1980) deelden mee dat de hoornaar in 1979 werd aangetroffen in Buchten (L.). Het betrof toen de eerste melding sedert de vijftiger jaren. Arnold (1966) meldt dat ook in Engeland de hoornaar in de jaren zestig minder voorkwam dan in de jaren daaraan voorafgaand. Benno (1967) geeft aan dat de hoornaar nestelt in bovengrondse beschutte holtes, vooral in holle bomen op het platteland.

In de rieten kap van een woning te Oss (NBr.) werden honderden exemplaren aangetroffen van de bij *Heriades truncorum* (Linnaeus) van de familie Megachilidae. Tussen de ingezonden exemplaren bevond zich ook een parasitaire bij behorende tot het genus *Stelis* Panzer. *H. trun-*

	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85
<i>D. haemorrhoidalis</i>	—	—	—	—	—	2	2	5	8	9	8	13	12	12
<i>D. lardarius</i>	2	—	2	2	4	9	10	5	3	7	5	6	5	3
<i>D. maculatus</i>	—	—	1	1	1	—	2	2	2	—	3	—	—	2

corum kan men 's zomers aantreffen op schermbloemigen. De soort nestelt in dood hout of in riet, meestal in kolonies. *Stelis* spp. zijn parasieten van bijen, die behoren tot de subfamilie Megachilinae en waarvan sommige parasiteren op één soort en andere op meerdere soorten. De parasieten lijken enigszins op hun prooidieren, zodat licht verwarring kan optreden.

COLEOPTERA

Beenen (1985) kwam dit jaar met de mededeling, dat *Dermestes haemorrhoidalis* Küster vermoedelijk een nieuwe soort is voor Nederland. De soort wordt echter door onze afdeling zeer regelmatig ontvangen; de laatste jaren zelfs vaker dan overige *Dermestes*-soorten (zie schema).

D. haemorrhoidalis komt voor in woonhuizen, maar ook wel in stallen. Deze spekkeversoort ontwikkelt zich bij voorkeur in eiwitrijk dierlijk voedsel, maar kan ook op zuiver plantaardig materiaal worden gekweekt (Aitken, 1975).

In een woning te Arnhem waar een wespennest was bestreden, werden kevers ontdekt, die behoren tot de soort *Metoecus paradoxus* (Linnaeus) van de familie Rhipiphoridae. Deze kever parasiteert op wespen, vooral *Paravespula vulgaris* (Linnaeus). De kever die een ontwikkeling doormaakt die wel wordt aangeduid met de term hypermetamorfose, komt voor in West- en Midden-Europa. De soort is zeldzaam en werd in Nederland door onze afdeling niet eerder aangetroffen. Brakman (1966) vermeldt de soort voor Utrecht en Limburg.

De boktor *Hesperandrius cinereus* (Villers) werd aangetroffen in een notenhouten bankstel afkomstig uit Italië. Dit bankstel werd ca. 8 jaar geleden gekocht, terwijl deze boktor slechts een ontwikkelingsduur heeft van 2 tot 3 jaar (Mühlmann, 1954). De soort komt voor in Zuid-Europa en Noord-Afrika in hout van eiken, populieren, amandelbomen, kerseebomen, notebomen, maar vooral van vijgebomen. *H. cinereus* werd, voorzover bekend, niet eerder in ons land ingevoerd.

Bij het determineren van genoemde soorten, werd wederom hulp geboden door de medewerkers van de afdeling Entomologie van de Plantenziektenkundige Dienst te Wageningen, waarvoor ik hen bijzonder erkentelijk ben.

LITERATUUR

- Aitken, A. D., 1975. Insect travellers. Volume I Coleoptera. — *Techn. Bull. Minist. Agr. Fish. Fd* 31: 77.
- Arnold, T. S., 1966. *Biology of social wasps. Comparative ecology of the British species of social wasps belonging to the family Vespidae*: 1-119. — MSc. thesis, Univ. London.
- Beenen, R., 1985 Kleine mededelingen 1-4. 1. *Dermestes haemorrhoidalis* Küster f.n.sp., import. — *Nieuwsbr. eur. Invert. Surv. Nederland* 16: 22.
- Benno, P., 1967. De Nederlandse wespen. — *Wet. Meded. K. ned. natuurh. Veren.* 67: 1-48.
- Bentinck, G. A., 1933. Verslag van de Zesenzestigste Wintervergadering. — *Tijdschr. Ent.* 76: — XXXII-XXXIV.
- Boven, J. K. A. van, 1970. Mieren — Formicidae. — *Wet. Meded. K. ned. natuurh. Veren.* 30: 1-52.
- Brakman, P. J., 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggend gebied: 1-219. — *Mon. ned. ent. Vereen.* 2: I-X, 1-219.
- Chopard, L., 1938. La Biologie des Orthoptères. — *Encycl. Ent.* 20: 1-541. Paris, Lechevalier.

- Duijm, M. & G. Kruseman, 1983. De krekels en sprinkhanen in de Benelux. — *Bibl. K. ned. natuurh. Veren.* 34: 1-186.
- Mühlmann, H., 1954. Familie Cerambycidae — Sorauer, *Handb. Pflanzenkrankh.* 5 (2): 178-270.
- Rossem, G. van, C. F. van de Bund, H. C. Burger & L. J. W. de Goffau, 1980. Bijzondere aantastingen door insekten in 1979. — *Ent. Ber., Amst.* 40: 60-62.
- Snellen, P. C. T., 1894. Aanteekeningen over Nederlandsche Lepidoptera. II. Microlepidoptera. — *Tijdschr. Ent.* 37: 1-32.
- Tomaszewski, W., 1949. Apterygota. — *Handbuch der Pflanzenkrankheiten. 4. Tierische Schädlinge an Nutzpflanzen*: 215-225. Paul Parey, Berlin.
- Weidner, H., 1982. *Bestimmungstabellen der Vorratschädlinge und des Hausungeziefers Mitteleuropas*, 4. Aufl.: 1-251. Fischer, Stuttgart, New York.

Postbus 350, 6700 AJ Wageningen.

BEATTIE, A. J. 1985. THE EVOLUTIONARY ECOLOGY OF ANT-PLANT MUTUALISM. pp. X, 182. 12 figuren, 20 tabellen, ca. 550 refs. ISBN 0-521-25281-4, Cambridge University Press, Cambridge etc. Prijs (gebonden) \$ 24,95.

Mieren maken nesten die enkele, soms vele, jaren achtereen blijven bestaan, en die een duidelijke plaatselijke verandering in het milieu bewerkstelligen. Alleen al daardoor zijn mieren van invloed op de vegetatie. Maar veel miersoorten nestelen in plantedelen, fourageren op delen van planten (m.n. op nectar, geproduceerd hetzij binnen dan wel buiten de bloemen, en op zaden), en hebben nauwe banden met honingdauw producerende Homoptera. In de allermeeeste gevallen zijn de mieren-activiteiten niet geheel en al nadelig voor de planten. Beattie betoogt dat zelfs de tol die planten moeten betalen aan door mieren gekoesterde blad- en schildluizen wel eens meer dan gecompenseerd zou kunnen worden doordat de aanwezige mieren tegelijkertijd andere, schadelijker herbivoren op een afstand houden. In veel gevallen hebben planten organen waarvan het moeilijk is om niet aan te nemen dat ze primair de functie hebben om mieren te lokken, en onderdeel zijn van een voor beide partijen wederkerig nuttige relatie.

Beattie heeft over dit onderwerp een boekje gemaakt dat recht doet aan de aantrekkelijkheid van dit onderwerp; hij is erin geslaagd een zeer grote hoeveelheid feitenmateriaal in een minimum aan pagina's op bijzonder leesbare wijze samen te vatten. Zijn voornaamste conclusie is dat er als regel geen enkelvoudige, obligate relaties bestaan, maar veeleer facultatieve relaties tussen groepen soorten, van mieren en planten, met een in tijd en plaats wisselende samenstelling. De mate, en aard, van het voordeel dat beide partijen hierbij ondervinden is navenant wisselend.

Vrijwel tegelijk met het boekje van Beattie verscheen er een ander, over haast hetzelfde onderwerp: P. Jolivet, 1986. Les fourmis et les plantes. Un exemple de coévolution. 254 pp., Boubée, Paris. ISBN 2-85004-046-0, FF 200,—. Omdat we het niet expliciet ter recensie ontvingen, wil ik hierover slechts zeggen dat het een iets zwaarder taxonomisch accent heeft, maar overigens het Engelse boekje zeer na staat. — W. N. Ellis.